

Matkan varrelta

*Forssan yhteislyseon
75-vuotistaipaleelta*

Yksityisoppikoulusta valtion oppikouluksi

Forssan yhteiskoulun vaiheita 1899—1948

Varsin moninaiset syyt vaikuttivat siihen, että Suomen ensimmäinen maaseutuoppikoulu perustettiin Forssaan. Yksi tärkeimpiä oli kansan yhä lisääntyvä sivistyksen tarve. Kansakoululaitos oli levinnyt laajalle ja tullut kansallemme rakkaaksi. Mutta korkeamman sivistyksen hankkiminen oli vielä vaikeaa. Oppikouluja oli vähän, ja koulumatkat tulivat pitkiä. Jatkokoulutus pysyi yhä varakkaimpien etuoikeutena. Jo 1858 oli Jyväskylään perustettu ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu. Vuonna 1883 perustettiin Helsinkiin ensimmäinen yhteiskoulu. Tähän taas vaikutti voimakkaasti naisasialiike. Suomea pidettiin 1880-luvulla Norjan ”kirjallisena alusmaana”. Monet jopa opettelivat norjan kielen voidakseen alkukielellä lukea Ibsenin, Björnsonin ym. suurten mestareiden teoksia. Nämä vaikuttivat voimakkaasti yhteiskouluuuden syntymiseen. Naisten oli päästävä opintielle. Heidän oli saatava tasavertaiset oikeudet valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa elämässä. Lisäksi arveltiin yhteiskasvatuksen vaikuttavan edullisesti nuoriin. Tyttöjen ja poikien yhteinen koulunkäynti voisi jopa tuoda kodin ja perheen tuntua usein hyvin viralliseen kouluelämään. Oppikoulujen perustamista vauhditti myös jännittynyt poliittinen tilanne. Elettiin kansallisen herätyksen aikaa. Muutkin kuin Snellman ymmärsivät, että ”pienen kansan voima on sen sivistyksessä”.

Siihen, että juuri Forssa sai ensimmäisenä maaseutuoppikoulun, vaikutti osaltaan myös Tammelan seurakunnan vanha sivistysperinne. Valistuksen juuret olivat täällä syvässä. Varsinkin rovasti Amnellin kansanvalistustyö 1700-luvulla ja rovasti Granfeltin toiminta 1800-luvulla olivat vaikuttaneet sen, että maaperä oli muokattua. Korkeamman oppilaitoksen ajatus odotti vain toteuttajiaan.

Luonnollista on, että ensimmäinen ajatus yhteiskoulun perustamisesta lähti niiden parista, jotka olivat omistaneet elämänsä kasvatustyölle. Opettaja Kaarlo Ahde saa kunnian koulumme syntysanojen lausujana.

Tammikuun 20. päivänä vuonna 1899 julkaisi Uusi Suometar pääkirjoituksenaan hänen artikkelinsa ”Suomalainen yhteiskoulu Forssaan”.

*Koulumme syntysanojen lausuja
opettaja Kaarlo Ahde.*

Tässä kirjoituksessaan Ahde perustelee koulun tarpeellisuutta seuraavasti: Forssan tehdaslaitokset tulevat yhä laajenemaan ja turvaamaan yhä runsaamman väestön toimeentulon. Liikenteen kasvulle antaa mahdollisuudet äsken valmistunut Jokioisten rata. Asukasluvun luonnollinen kasvu on huomattavan suuri. Forssaa ympäröi runsasväestöinen maaseutu, jonka väestö nyt kalliilla hinnalla joutuu hakemaan lapsilleen korkeampaa sivistystä 65—100 kilometrin päästä. Alkuopetuksen puutetta ei tarvitse pelätä, sillä Tammelassa toimii 20 vakinaista opettajaa kansa- ja kiertokoulussa sekä lisäksi muutamia yksityisiä koulunpitäjiä. — Tämä kirjoitus johtikin toimintaan. Jo kuukauden kuluttua pidettiin yleinen valmistava kokous Forssan vanhalla rukoushuoneella. Jo etukäteen oli opettaja Ahde laatinut uudelle koululle seuraavan kustannusarvion:

Menoja

Kahden naisopettajan palkkaaminen	4 000:—
Kalusto ja opetusvälineet	1 000:—
Vuokra ja lämpö	300:—
Valo	50:—
Siivojalle	100:—
Valmistelumenoihin	550:—
	Yht. Smk 6 000:—

Tuloja

30 oppilaan sisäänkirjoitusmaksut à 10:—	300:—
30 oppilaan vuosimaksut à 50:—	1 500:—
400 kpl. 10 mk:n kannatussitoumusta	4 000:—
Arpajaisilla ym.	200:—
	Yht. Smk 6 000:—

Kaikki summat ovat tietysti senaikaista rahaa. Koska asetuksen mukaan valtionapua ei voinut saada kahdeksi ensimmäiseksi vuodeksi, oli siis koulua tämä aika ylläpidettävä yksityisin varoin. Heti alusta alkaen perustamishanke sai lämpimän kannatuksen kaikissa kansankerroksissa. Jo perustavassa kokouksessa kirjoitettiin toistasataa kannatussitoumusta — melkein yksinomaan työväen piiristä. Lisäksi tehtaalaisten lähetystö esitti isännöitsijälle pyynnön, että myös Forssan Osakeyhtiö tukisi koulua. Johtokunta myönsikin tarkoitukseen 2 000 markkaa kumpanakin vuotena.

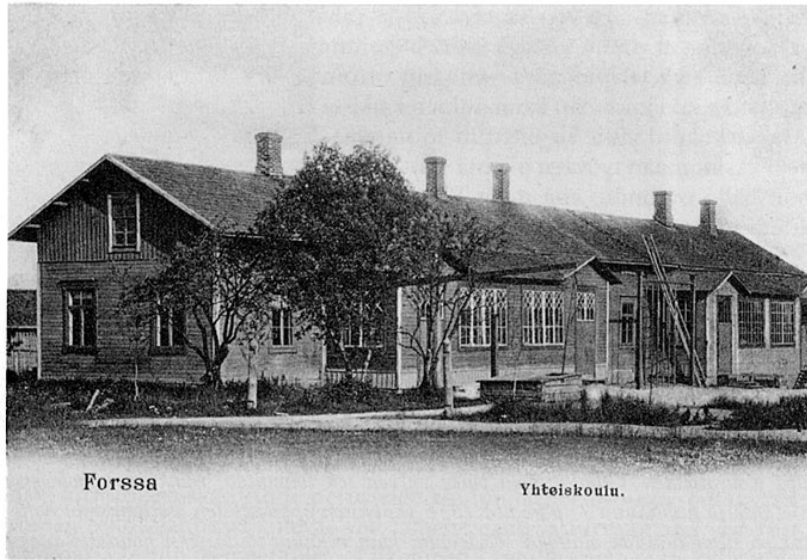
Saman vuoden huhtikuussa pidettiin sitten kannatusyhdistyksen perustava kokous, jossa myös hyväksyttiin sen säännöt. Taloudellisista syistä päätettiin koulu aloittaa yksiluokkaisena. Anomus koulun perustamisesta tehtiin viipymättä, ja syksyllä koulu aloitti toimintansa. Virallinen senaatin päätös oli kuitenkin päivätty vasta tammikuun 24. päivänä vuonna 1900:

— — *Keisarillinen Senaatti on tämän alamaisen anomuksen itsellensä esittelyttänyt ja katsoo hyväksi täten sallia hakijan perustaa puheeksi tulleen oppilaitoksen ehdolla, että Koulutoimen Ylihallituksen tulee valvoa sen toimintaa, niinkuin armollisessa asetuksessa huhtikuun 7. päivästä 1856 yksityisten oppilaitosten asettamisesta hallituksen silmälläpidon alaiseksi säädetään, kuin myöskin toistaiseksi noudatettavaksi vahvistaa ylläolevan sääntöehdotuksen. Tätä kaikki asianomaiset alamaisuudessa noudattakoot.* — —

Vasta nyt voitiin koululle valita ensimmäinen johtokunta. Sen jäsenet olivat kouluhankkeen innokkaita kannattajia, jotka ehkä eniten olivat uhranneet aikaansa ja vaivojansa sen toteuttamiseksi. Puheenjohtajaksi tuli apoteekkari K. Th. Hällström. Jäseniä olivat rouva Ester Hällström (myöhemmin presidentinrouva Ståhlberg), isännöitsijä, vapaaherra K. E. Palmén, opettaja K. Ahde, kirjuri J. V. Helin ja rouva Maria Weckman. Varajäseniksi tulivat rouva Fina Churman ja tehtaalainen Mauno Lind.

Forssan yhteiskoulu aloitti siis toimintansa syyskuun 1. päivänä vuonna 1899. Johtajattareksi valittiin neiti Jenny Irene Lyytiö (silloin vielä Lydén), ihanteellinen, kasvatustyölle täysin omistautunut ja hartaasti uskonnollinen opettaja. Ensimmäiselle luokalle otettiin 33 oppilasta — noin puolet Tammelasta, toinen puoli lähikäytävistä. Oppilaat olivat varsin eritasoisia ja eri-ikäisiäkin. Vanhimman ja nuorimman ikäero oli seitsemän vuotta.

Ensimmäisen vuoden koulu toimi kauppias F. Churmanin omistamassa Tammelän evankelisen seuran huoneistossa, jonka vuokra oli 300 markkaa vuodessa. Siihen kuului kaksi salia, kolme kamaria, keittiö ja eteinen kuisteineen. Eräät Forssan virkamiehet lahjoittivat alkavalle oppilaitokselle entisen valmistavan koulun kaluston ja opetusvälineet. Huoneisto oli tilava ja valoisa, joten siinä viihdyttiin hyvin. Mutta kun seuraavana vuonna oppilasmäärä kaksinkertaistuisi, oli ruvettava hankkimaan enemmän opetustilaa. Toisen vuoden alussa päästiinkin maanviljelijä K. Tölön omistamaan taloon. Siitä saatiin käyttöön kaksi isompaa salia, viisi

Tölon talo.

asuinhuonetta ja kaksi keittiötä sekä ulkokuoneet ja pihamaa. Vuokra oli 600 markkaa vuodessa. Tölon talossa koulu toimi kuusi vuotta. Keväällä 1904 saivat siellä ensimmäiset oppilaat keskikoulun päästötodistuksen. Vielä kaksi vuotta sen jälkeen koulu toimi vain viisiluokkaisena. Koska vain varakkaimmilla oli mahdollisuus jatkaa Turun, Hämeenlinnan tai Tampereen kouluissa, tuli ajankohtaiseksi koulun laajentaminen yliopistoon johtavaksi. Erittäin tärkeää tämänkin vuoksi oli oman koulutalon saaminen. Myöntyen tehtyyn anomukseen senaatti luovutti päätöksellään 16. 3. 1903 koululle tonttimaaksi Linikkalan kylän Kyttälä-nimisen virkatalon maasta 4 000 m² lahjaksi koulun kannatusyhdistyksen käyttöön. Koulurakennuksen aikaansaamiseksi perustettiin Osakeyhtiö Forssan yhteiskoulutalo. Liikkeelle laskettiin sata 40 markan osaketta ja hankittiin 40 000 markan kuoletuslaina. Kauneimman ilmauksensa yhteishenki ja koulun nauttima yleinen arvonnanto saivat hirsitalkoissa. Kylästä kylään kulkivat asiamiehet isäntiä puhuttelemassa, ja talkoopäivänä alkoi koulun tontille suuntautua katkeamaton hevosjono. Tulos ylitti kaikki odotukset: rakennushirttä 4 000 metriä, tiiliä 2 000 kappaletta, lautoja, lankkuja ja piiruja ym. puutavaraa useita kymmeniä toltteja. Yhä elävämmin tunnettiin koulu lounaihämäläisten omaksi laitokseksi, jonka tarpeista ja menestyksestä pidettiin vastaisuudessakin huolta.

Koulun piirustukset teki helsinkiläinen arkkitehti Yrjö Sadeniemi. Lo-

Ensimmäinen viides luokka vuonna 1904.

kakuun 10. päivänä 1905 nousi ensimmäinen lapiollinen maata yhteiskoulun perustuksista ja peruskivi laskettiin saman kuun 15. päivänä. Harjannostajaiset pidettiin juhannuksen tienoilla, ja syyskuun 1. päivänä koulu muutti omaan taloonsa. Koko talo tuli maksamaan silloista rahaa 55000 markkaa. Koulun lattia-pinta-ala oli 828 neliometriä, joista juhlasalin osalla 150. Vihkiäisjuhla oli arvokas ja harras isänmaallinen tilaisuus. Myöhemmin koulu asianmukaisesti siirrettiin Osakeyhtiö Forssan yhteiskoulutalolta kannatusyhdistyksen omaisuudeksi. Näin oli valmiina uusi koulutalo — tosin vain viisiluokkaiselle koululle. Silti uskottiin, että erinäisin järjestelyin saataisiin tilaa myös lukiolle. Kannatusyhdistys hyväksyi johtokunnan tätä koskevan esityksen, ja syyskuun 1. päivänä 1906 alkoi toimintansa Forssan yhteiskoulun kuudes luokka. Syyslukukaudella 1908 anottiin koululle oikeutta päästää oppilaitaan Keisarilliseen Aleksanterin yliopistoon. Tammikuun 27. päivänä vuonna 1909 senaatti hyväksyi anomuksen:

— — Keisarillinen Senaatti on itsellensä esittelyttänyt tämän asian ja nähnyt hyväksi oikeuttaa kysymyksessä olevan koulun säädetyssä järjestyksessä mainittuun Yliopistoon laskemaan ne oppilaat, jotka sanotussa koulussa ovat suorittaneet hyväksytyin täydellisen oppimäärän. Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot. — —

Uusi koulutalo lisärakennuksineen.

Ensimmäisissä ylioppilaskirjoituksissaan seuraavana keväänä VIII luokan oppilaat menestyivät varsin hyvin: 11 kirjoittajasta hyväksyttiin 9. Lukuvuoden päättäjäsissä, jotka samalla olivat koulun kymmenvuotisjuhlat, todettiin:

*"Hengen valkovuokot nousee
Loimijoen rantamaan,
Suomen suureen suveen yhtyy
vastaisuutta valvomaan."*

Seuraavat vuodet kuluivat rauhallisessa koulutyössä. Oppilasluku kasvaa, opetusvälineitä hankitaan lisää. Ystävyys, jota koulu sai osakseen vaikeissa syntyvaiheissaan, lujittuu yhä. Siitä ovat osoituksena mm. monet lahjoitukset stipendirahastoihin. Kunnilta, yhtymiltä, pankeilta ja yksityisiltä saatiin taloudellista tukea. Valtionavun ja lukukausimaksujen lisäksi koulun taloutta pönkitettiin arpajaisvaroin, maksullisin illanvietoin ym. Koulun lukusuunnitelma oli valtion reaalityöille laaditun ohjelman mukainen. Poikkeuksen teki venäjän kieli, jonka tuntimäärän saneli vallitseva poliittinen tilanne. Itsenäistymisen jälkeen tämä kieli joutui väistymään koulun opetusohjelmasta. Mutta koulu oli myös antavana puolena. Sivistystyöllään se oli mukana luomassa umpeen sitä syvää kuilua, joka ennen vallitsi tavallisen kansan ja ns. säätyläisten välillä. Paikkakunnan sivistyksellisiin, uskonnollisiin, yhteiskunnallisiin ja musikaalisiin rientoihin

koulun opettajat ottivat innokkaasti osaa. Perustettiinpa heidän aloitteestaan paikkakunnalle ensimmäiset sanomalehdetkin: Forssan sanomat ja Yhdenvertaisuus, joita toimittivat opettajat Jooseppi Sajaniemi ja Santeri Nuorteva.

Alunperin viisiluokkaiselle koululle tarkoitettu rakennus osoittautui pian liian ahtaaksi kahdeksanluokkaiselle. Lisärakennus oli välttämätön. Taas käännyttiin arkkitehti Sadeniemen puoleen, joka laati piirustukset. Hirsitalkoot ja keräyslistat tuottivat jälleen kauniin tuloksen. Kun lisäksi saatiin valtion laina, voitiin asia viedä päätökseen. Lokakuussa 1923 päättyivät työt. Kouluun lisättiin neljä tilavaa luokahuonetta, rehtorin kanslia, voimisteluvälineiden säilö sekä rakennuksen alle tilava puukellari. Ne uudet ja tilavat suojat, joista vilpittömästi iloittiin, ovat osa koulumme toisessa päässä olevasta nyttemmin varsin pieneltä tuntuvasta puurakennuksesta.

Uusissa tiloissa koulutyö jatkui nyt tasaisena ja rauhallisena, mutta sitten alkoivat ankarat sotavuodet. Lokakuussa 1939 koulu toimi reserviläisten kokoontumispaikkana. Vuoden vaihteessa se joutui siirtoväen haltuun ja myöhemmin puolustusvoimien erilaisiin tarkoituksiin. Koska kansakoulujakin oli otettu käyttöön, toimi yhteiskoulurakennuksessa erääseen aikaan seitsemän kansakoululuokkaa.

Koulu laajenee edelleen. Vuonna 1943 oli jo perustettu rinnakkaisluokat kaikille keskikoululuokille. Oppilasmäärän takia oli siirryttävä osittaiseen vuorolukuun. Varsinaisen opetustyön ohella koulu edelleen palveli myös paikkakunnan muita rientoja. Miltei kaikkina arki-iltoina sen juhlasali oli laulukorojen, orkesterien ja voimisteluseurojen harjoituspaikkana.

Valitettavasti ei ole mahdollisuuksia tässä osoittaa kunnioitusta kaikille niille, jotka etenkin koulumme vaikeina aikoina epäitsekästä, vaivojaan säästämättä ja eräät jopa täysin omistaen elämäntyönsä koulullemme olisivat sen ansainneet. Heidän nimiään ja elämäntyötään on jonkin verran eritelty koulumme 25- ja 50-vuotisjuhlien julkaisuissa.

Yksityisoppikoulun rehtoreina toimivat:

*Jenny Lyytiö 1899–1902
Jooseppi Sajaniemi 1902–1907
Evert Laine 1907–1910
Robert Lindgren 1910–1920
Jaakko Hyötyniemi 1920–1930
Mikko Sipponen 1930–1948.*

Näistä nykynuorillemme ehkä ovat tuttuja Jenny Lyytiö, Jooseppi Sajaniemi ja Mikko Sipponen, joiden kuvat koulumme seiniltä yhä katselevat uusia oppilaspolvia. Todettakoon myös, että opettajiston työ oppilaitoksen hyväksi on ollut tuloksellista. Mikäli arvosteluperusteeksi otetaan ylioppi-

*Ensimmäinen johtajatar
Jenny Lyytiö.*

Rehtori Jooseppi Sajaniemi.

laskirjoitukset, voidaan Forssan yhteiskoulua pitää keskitason yläpuolella olleena kouluna, jollaiseksi sen ovat kouluhallituksen viralliset tarkastuksetkin todenneet.

Koulun sivistysvaikutus ulottui laajalle. Vain noin puolet koulun oppilasta olivat forssalaisia, muut lähipitäjistä. Eniten kouluttivat lapsiaan pikuliikkeen harjoittajat sekä virkamiehet ja vapaiden ammattien harjoittajat. Maalaisväestön osuus oli varsin suuri: neljäsosa. Työväestön lapsia oli alkuaikoina hieman yli 10 %.

Oppilaat viihtyivät koulussaan hyvin. Saatettiinpa opettajaa luokkaan odoteltaessa virittää yhteislaulukin. Vuodesta 1902 lähtien toimi koulussa toverikunta, jonka lehti Aamun sarastaessa ilmestyi useina vuosina. Opettajat olivat tässä toiminnassa mukana. Melkoista vapaamielisyyttä silloin oli, että toverikunnan illanvietoissa — runsaan ja huolellisesti valmistetun ohjelman jälkeen — saatiin tanssiakin pari kertaa lukukaudessa. Ohjelmallisia juhliakin järjestettiin mm. kirjaston kartuttamiseksi. Raittiusseura, luonnontieteellinen seura, kuorot ja voimisteluseura toimivat innokkaasti. Luokkaretkiä tehtiin etupäässä Helsinkiin ja Turkuun. Traditioksi muodostui syyskuun alussa ”perunaretki” lähiympäristöön.

Suurlakon tapahtumat elettiin täälläkin kansallisen innostuksen vallassa. Vapaussodassa kaatui kahdeksan koulumme oppilasta. Talvi- ja jatkosodassa kaatuneiden määrä kohosi 43:een. Heidän uhristaan kertoo koulumme seinälle kiinnitetty muistotaulu.

Jo vuonna 1924 tehtiin aloite koulun tarjoamisesta valtiolle. Juuri valmistunut lisärakennus oli tehnyt koulun taloudellisen aseman heikoksi. Seuraavana vuonna anomus olikin valtioneuvoston käsiteltävänä. Vastaus oli kuitenkin kielteinen. Forssan yhteislyseon vuoro ei ollut vielä tullut. Sittemmin tilanne yhä vaikeutui. Eduskunta teki näet päätöksen, jonka mukaan yksityisoppikouluja voitiin ottaa valtion haltuun vain sillä ehdolla, että kunta, jossa koulu sijaitsee, suorittaa kokonaan tai osaksi koulun velat, koska kunnalla on etua siitä, että koulu sijaitsee sen alueella. Velkaantuneella koulullamme ei ollut mahdollisuuksia täyttää tätä ehtoa. Sotavuosien ja sotien seurausten luoma taloudellinen tilanne siirsivät sitten uusien valtionkoulujen perustamisen vähäksi aikaa syrjään. Mutta jo 1946 kouluhallitus opetusministeriön kehotuksesta ryhtyi toimenpiteisiin myös yksityisoppikoulujen ottamisesta valtion haltuun. Koulumme johtokunta asettui tälläkin kertaa luovuttamisen kannalle — lähinnä taloudellisista syistä — ja jätti päättämisvallan kannatusyhdistykselle, joka päättikin tarjota koulun valtiolle seuraavin ehdoin:

1. valtio ylläpitää Forssassa täysiluokkaista yliopistoon johtavaa oppikoulua
2. ennen luovutusta kannatusyhdistys saa käyttää koulun hallussa olevat rahavarat koulutalon kunnostamiseen tai siirtää ne stipendirahastoihin
3. kannatusyhdistys toivoo, että koulun opettajat, vahtimestari ja talonmieslämmittäjä saavat jäädä koulun työtä jatkavan valtionkoulun palvelukseen, mikäli sitä haluavat.

Nämä ehdot opetusministeriö hyväksyi, ja kesäkuun 16. päivänä 1948 allekirjoitetulla lahjakirjalla kannatusyhdistys luovutti koulun valtion omaisuudeksi. Vajaat 50 vuotta Forssan yhteiskoulu oli yksityisenä oppilaitoksena menestyksekkäästi suorittanut tärkeää tehtäväänsä.

Aiemmistä historiikeista poiminut

JAAKKO SIMOJOKI

Mikko Sipposen vieraina

VI Linja 1. Kellä on kyllin tarkka näkö — mutta sen puutetta ei voida auttaa silmälaseilla —, saattaa havaita ovessa lapun: ”Joka käy sisälle, tuottaa minulle kunniaa; joka ei käy, tuottaa minulle huvia.” Ulkoeteiseen on nostettu hyvinhoidettu polkupyörä. Sisäeteisessä on naulakko päällysvaatteineen sekä muutama tennismaila. Suoraan edessä on olohuoneen ovi ja vasemmalla keittiön. Niin, tosiaankin. Talonomistaja luuli vuokraaneensa asukkaalleen kahden huoneen ja keittiön huoneiston, mutta jos vilkaisemme keittiöön, niin hämmästyimme. Hellassa ei ole ollut tulta vuosikausiin. Sen päällä on mahtava kirjaläjä. Lattiat ovat täynnä laatikoita, jotka ovat täynnä kirjoja.

Astumme suoraan eteenpäin, olohuoneeseen. Hiljainen ystävällinen hymy ja kädenpuristus. Meitä pyydetään istumaan nahkaiseen nojatuoliin. Isäntämme palaa takaisin kirjoituspöydän ääreen, josta hän kopotuksemme havahduttamana juuri oli noussut ja laskenut kynän kädestään. Pöytä on ikkunan edessä, ikkunasta näkyy pieni puutarha omenapuineen. Pensasaidan takana on hiljainen Hämeentie ja sen takana aukea pelto. Pöydällä on joitakin kirjoja sekä papereita, joissa näkyy hyvin huolellista kirjoitusta. Pöydällä on myös puhelin sekä sähköllä lämpiävä kahvipannu. Kahvikupista näkyy, että siitä on juuri juotu. Klubitupakkaa ja tuhkakuppi.

Huoneessa on useampia kirjahyllyjä ja ne ovat täynnä kirjoja. Vasemmalla seinällä olevan pitkän kirjahyllyn päällä on pienoislippu.

Oikealle on ovi raollaan, ja havaitsemme, että siinä on makuuhuone. Yksinkertainen kapea sänky. Sielläkin on kirjoja. Seinällä on tauluja; ne ovat hätkähdyttävän nykyaikaisia.

— Tunsin taiteilijan. Hän on jo kuollut. Hän kuoli nuorena.

Oliko isäntämme vaistonnut, että oudoksuimme taulujen kirkkaita, epäsovinnaisia värejä? Taivas on punainen, puut sinisiä, vesi keltaista. Sitten hän taas vaikenee ja hymyilee vaisusti, melkein ujona.

Meillä ei ole mitään varsinaista asiaa, eikä meillä odoteta sitä olevankaan. On miellyttävää istua vaieten tässä rauhallisessa, arvokkaassa huoneessa. Sitten huomiomme kiintyy pitkän kirjahyllyn päällä olevaan

lippuun. Isäntämme huomaa katseemme suunnan, mutta tällä kertaa ei sano mitään. Lopulta kysymme: mikä lippu tuo on?

— Se on Inkerin lippu.

Emme ole nähneet sellaista muualla, tuskin olemme tienneet tai tulleet ajatelleeksi, että sellainenkin on joskus ollut olemassa. Värit sentään ovat tutut; ne ovat samat kuin Pohjois-Inkerin postimerkeissä.

— Se on alakuloinen tarina. Olin silloin suojeluskunnan päällikkönä Valkjärvellä, jonne vapaaehtoisjoukkojen jäännökset joulukuussa 1920 vetäytyivät. Niitä oli ollut alunperin kaksi rykmenttiä. Minun tehtäväni oli kommentaa se koruton sotilaallinen akti, jossa Inkerin lippu viimeisen keran laskettiin alas salosta, ja niinkuin nyt tiedämme: ikuisiksi ajoiksi. En voi sitä unohtaa. En myöskään sitä inkeriläisten valtavaa innostusta, joka alkoi maaliskuun vallankumouksesta ja jonka lokakuun vallankumous tukahdutti.

Hiljaisuus. Sitten keskustelemme vielä hetken niitä näitä. Ehkä katsoimme hänen viimeksi hankkimaansa postimerkkiä tai kuulemme lyhyen arvion viimeisestä kirjauutuudesta. Sitten poistumme ja jätämme isäntämme hiljaiseen yksinäisyyteensä. Ehkä hänellä jo ensi kuussa käy joku toinen vieras.

— — —

Nyt maisteri Mikko Sipponen lepää Forssan hautausmaalla kauniin, mustasta graniitista veistetyin ristien alla. Tai ehkäpä ei sentään. Ehkä oleellisin osa hänestä onkin muualla, minun hyllyssäni. Niin tapaan joskus hätkähtäen ajatella. Hänen puheittensa huolelliset, käsikirjoitetut tekstit ja hänen päiväkirjansa.

Sotakamreeri

Mikko Sipponen

In Memoriam

*On suven aika — syksyyn ehtineen.
On kypsät tähkät viljavainioissa.
Mut kylväjä — ah kylvömies on poissa.
Hän hiljaa vaipunut on saralleen.*

*Nyt vilja kaartuu hänen ylitseen
ja tähkäsydämien kammioissa
soi surun kuiske. Kynnelpisaroissa
on korsi yllä käden kylmenneen.*

*Niin — kylväjä sä olit, henki syvä.
Sun kylvös kukkii päivän kimmelteessä
ja yhä satosi on enentyvä.*

*Viel äsken kylväjä — nyt itse jyvä.
Niin kypsä tähkä Luojan silmään eessä.
Niin kaunis tähkä, raskas puhdas hyvä.*

AARRE SAARNIO

Täyden päivätyön tehneitä

Marjue Jousimaa
ruotsin kieli

Hilma Kivikoski
käsityöt

Anni Koponen
matematiikka

Frida Nickul
englannin kieli

Täyden päivätyön tehneitä

*Helvi Rajalin
luonnontieteet*

*Aarre Saarnio
matematiikka*

*Miili Simpura
piirustus*

*Anni Teppo
suomen kieli*

Rehtori Rolf Rajalin

*Vararehtori Jaakko Löyttyniemen puhe rehtori Rolf Rajalinin
muotokuvan paljastustilaisuudessa 14. 1. 1973*

Ensi viikolla tulee kuluneeksi 74 vuotta siitä, kun ensimmäisen kerran julkisuudessa esitettiin ajatus oppikoulun perustamiseksi Forssaan. 20. päivänä tammikuuta vuonna 1899 Uusi Suometar julkaisi pääkirjoituksen artikkelin ”Suomalainen yhteiskoulu Forssaan”. Tässä kirjoituksessa esitettiin ne perustelut, jotka oikeuttivat Forssaan saamaan oppikoulun ja takasivat sen menestyksellisen toiminnan täällä. Pääkirjoituksen laatijan mielestä tarvittiin vain isänmaallista mieltä, yksimielisyyttä ja uhrivalmiutta sekä pontevaa toimintaa. Pian saatiinkin nähdä, että näitä avuja ja edellytyksiä ei puuttunutkaan. Jo saman vuoden syksynä koulu aloitti toimintansa ensimmäisenä maaseutuoppikouluna maassamme.

Parhaillaan meillä on kulumassa 74. lukuvuosi. Lähes 22 vuotta, vuodesta 1951 lähtien, on koulumme peräsinä hoitanut rehtori Rolf Rajalin. Koulumme oppilasmäärä oli v. 1951 hieman yli 400. Parissa vuosikymmenessä rehtori Rajalinin johdolla tästä maaseudun pikku koulusta on kehittynyt nykyinen suurkoulu. Voimme vain aavistella sitä valtavaa työtaakkaa, mikä näihin vuosikymmeniin sisältyy. Juuri kasvava koulu teettää paljon ylimääräistä työtä rakennus- ym. töineen. Valtion oppikoulun rehtorin on vaikea, ellei mahdotonta, saada minkäänlaista apua kunnan viranomaisilta. Näin hän joutuu yksin vastaamaan monenlaisista asioista, joita sivullisen näkökulmasta ei aina tule edes ajatelleeksi.

Uuden koulurakennuksen aikaansaaminen oli monien ponnistelujen takana. Ennen tämän lisärakennuksen valmistumista opetustiloja oli käytössä viidessä eri paikassa koulutalon ulkopuolella. Olihan oppilasmäärä kasvanut tällöin jo yli 600:n. Uusien työtilojen valmistumisen johdosta 1950-luvun lopulla alkoi oppilasmäärä nopeasti kasvaa. Jo vuonna 1962 ylitettiin 1000 oppilaan raja.

Oppikouluväen piirissä on viime vuosina käyty vilkasta keskustelua eri aineiden opettajien kokonaistyömäärästä. Viime vuonna on erikoisesti keskusteltu ja kirjoiteltu, myös oppikouluväen ulkopuolella, rehtorien suorastaan ylivoimaisen suuresta työmäärästä. Monet rehtorille vanhas-

Forssan yhteislyseo vuonna 1974.

taan kuuluneet tehtävät ovat lisääntyneet oppilasmäärien kasvaessa, opetuksen monipuolistuessa ja kouluhallinnon kehittyessä. Esimerkkinä voidaan todeta, että ylioppilaskirjoituksiin osallistuneiden määrä on kymmenessä vuodessa kolminkertaistunut. Ylioppilaskirjoitusten muuttuessa ja monipuolistuessa ovat kouluun lähetetyt kirjelmät viime vuosina moninkertaistuneet. Esimerkiksi vuonna 1961 ylioppilastutkintoon liittyviä kirjelmiä tuli koululle 12 kappaletta, mutta kymmenen vuotta myöhemmin niitä tuli jo 61.

Myös lukusuunnitelmien jatkuva muuttaminen on lisännyt huomattavasti rehtorin työtaakkaa. Koulun tehtäväksi on annettu myös sille aikaisemmin kuulumattomia, uusia tehtäviä. Koulujärjestys uusittiin viime syksynä, kouluneuvostot ovat aloittamassa lakisäätteistä toimintaansa, oppilaiden poliittiset harrastukset tulevat kouluihin, oppilashuoltoa on monipuolistettu ja lisätty. Opettajille järjestetään suunnittelu- ja koulutuspäiviä. Näistä koulujen lisääntyneistä tehtävistä kirjoitti Oppikoululehti pääkirjoituksessaan viime elokuussa seuraavasti: "Kaikkien uudelleenjärjestelyjen toteuttamisessa on yksi yhteinen piirre: ne eivät maksa mitään. Tämä taloudellisesti nerokas ratkaisu on mahdollinen siten, että koululla on rehtori, jonka tehtäväksi kaikki voidaan sysätä kysymättä, miten hän

ehdii, jaksaa tai pystyy niistä selviytymään. Tämä koulun rehtori ei vain suunnittele, vaan myös itse tekee kaiken sen uuden, mikä kouluun tulee. Rehtorin ainoana apulaisena on kanslisti. Opettajilla on omat tehtävänsä, jotka nekin lisääntyvät jatkuvasti. Rehtoreilla ei todellakaan ole ketään, joille he tehtäviään jakaisivat". Näin siis Oppikoululehti. Suomen oppikoulujen rehtorien yhdistys totesi vuosikokouksessaan viime lokakuussa, että monet maamme rehtorit hoitavat virkaansa nykyisin terveytensä kustannuksella. Viime vuonna opetusministeriön asettama rehtoritoimikunta mietinnössään esittikin rehtorin nykyisten tehtävien jakamista useamman henkilön kesken.

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, uuden koulurakennuksen aikaansaaminen oli monien ponnistelujen takana. Monet eri syyt viivästyttivät rakentamisen aloittamista. Kun lisärakennus vuonna 1958 saatiin käyttöön, se otettiin vastaan suurella tyydytyksellä. Lisärakennuksen vihkijuhla yhdistettiin koulun 60-vuotisjuhlaan ja vietettiin lokakuussa 1959. — Tämän päivän juhlamme on järjestetty rehtori Rolf Rajalinin kunniaksi. Haluamme antaa arvoa sille työlle, jota hän on ansiokkaasti tehnyt koko Lounais-Hämeen hyväksi yli kahden vuosikymmenen ajan. Katsoimme, että parhaiten tämä kävisi päinsä maalauttamalla hänen muotokuvansa koulun tiloihin. Haluan tässä yhteydessä lausua kiitokset kaikille niille, joiden tuen turvin muotokuvan aikaansaaminen on käynyt mahdolliseksi: vanhempien neuvoston jäsenille, nykyisille ja entisille opettajille, koulun muulle henkilökunnalle, nykyisille oppilaille ja joukolle entisiä oppilaita, teinikunnalle sekä eräille liikelaitoksille.

Hyvä rehtorimme

Olemme järjestäneet tämän juhlan antaaksemme arvoa työllesi täällä koulussamme. Näiden yli kahden vuosikymmenen aikana olet joutunut järjestämään satamäärin erilaisia juhlia ja tilaisuuksia. Toivottavasti tänään saatoit tulla tänne keventynein mielin. Rehtorikautesi alkuvuosina sait kokea ne lukemattomat vaikeudet ja hankaluudet, joita vuodesta vuoteen kasvanut tilanahtaus koulutyölle aiheutti. Käytännön järjestelytyöt muodostuivat kohtuuttoman paljon aikaa ja ponnistuksia vaativiksi, kun samanaikaisesti oli työskenneltävä lisärakennuksen aikaansaamiseksi.

Edellä jo viittasin niihin moniin syihin, jotka ovat lisänneet työmääräsi huomattavasti viime vuosien aikana. Kaikesta tästä huolimatta Sinulla on riittänyt paljon aikaa huolehtia alaitesi viihtyisyydestä koulussamme. Olet pystynyt luomaan suotuisat edellytykset koulutyölle, joka on ollut varsin tuloksellista. Me työtoverit tunnemme Sinut rehtinä miehenä, jolla on vilpitön tahto palvella muita. Suhteesi oppilaisiin on ollut huolehtiva, ohjaava ja lämpimän ymmärtämyksen leimaama.

Muotokuvahanketta toteutettaessa oli ilo todeta se suuri myönteisyys ja

Rehtori Rolf Rajalin muotokuvansa edessä.

innostuneisuus, jolla kaikki siihen ovat suhtautuneet. Mitkään sanat eivät riitä kuvaamaan sitä kiitollisuutta, jota Sinua kohtaan tunnetaan. Olet ansainnut muotokuvan, joka tulee koristamaan koulutaloamme. Muotokuvatoimikunnan puolesta pyydänkin Sinua koulun rehtorina ottamaan muotokuvan vastaan koulun omaisuudeksi.

Taiteilija Pentti Hammarbergille lausun kiitokseni onnistuneesta, harmonisesta työstä.

Jäähyväispuhe Rolf Rajalinille

Tämän ulkonaisesti koruttoman tilaisuuden aspektit ovat moninaiset. Muodollisesti ja asiallisesti tämä on jäähyväishetki. Eräs kollegoista on saavuttanut eläkeiän ja on läsnä viimeisen kerran. Vaikka muutos onkin vähäinen, merkitsee se toisaalta ehdotonta loppua: kollegio tässä kokoonpanossa lakkaa lopullisesti olemasta. Muutos on äkkinäinen ja lopullinen ja peruuntumaton. Pois jäävän jäsenen kannalta muutos on yhtä draastinen: hänen elämänpiiriinsä ei enää koskaan tule kuulumaan jäsenyys tässä yhteisössä, joka ainakin ulkonaisesti on merkinnyt hänelle tärkeintä yhteistyön ja kanssakäymisen foorumia. Tässä nimenomaisessa tapauksessa asianomaisen toinen tärkeä jäsenyhteisö, perhe, on ollut ikäänkuin osa tätä suurempaa, tätä koulua, sillä puoliso ja kaikki lapset ovat tai ovat olleet saman kouluyhteisön jäseniä.

Persoonattoman instituution, tämän koulun kannalta tilaisuuden luonne on toinen: ainutkertaisen yksilöllisen tapahtuman sijasta kysymyksessä on luonnollinen ja tavanomainen tapahtuma. Eräs instituution palvelijoista on saavuttanut eläkeiän ja jää pois ja joku toinen tulee tai on joutunut hänen tilalleen ja toiminta jatkuu.

Erikoista sävyä tilaisuudelle antaa se seikka, että pois jäävä oli koulun rehtori, primus inter pares, sekä että hän samalla oli koulun pitkässä historiassa koulun pitkäaikaisin rehtori. Palvelusvuosiin liittyy niiden lukuisuuden lisäksi vielä niiden epätavallisen sisältö: normaalin hallinto- ja opetustyön lisäksi nuo vuodet sisältävät suunnattoman määrän ylimääräisiä vaikeuksia koulun kasvusta johtuvan tilan- ja opettajien puutteen ja sitten koulun laajennuksen vuoksi — sekä työn, jolla nämä vaikeudet voitettiin.

Se seikka, että edustan tässä seurassa lähinnä menneisyyttä ja ehkä siis myös jatkuvuutta, antaa tämän hetken ajatuksilleni erikoisen suunnan. Pyydän saada selostaa niitä.

Tulin tämän koulun oppilaaksi vuonna 1934. Silloin rehtorina oli Mikko Sipponen, ja mikä olennaista: hän opetti historiaa. Pidin itsestään selvänä, että rehtoriksi oli aikanaan, muutama vuosi aikaisemmin, nimi-

tetty juuri tärkeimmän oppituolin haltija. Kääntäen: jos en muuten tiennyt mikä oli tärkein oppiaine, niin tiesin että se on se, jota itse rehtori opettaa. Sattumalta tämä arvoarvostus ja oma harrastukseni osuivat yksiin. Tuolloin elettiin — niin minusta nyt tuntuu — aikaa, jolloin katsottiin, että historiatiede on eksakti tiede ja että se pystyy selvittämään olennaisen totuuden kaikesta siitä menneestä, jota nimitämme historiaksi. Toisaalta tunnettiin, että selvyyttä ja perimmäistä totuutta maailmankaikkeuden, elollisen luonnon ja ihmisen itsensä suhteen ei voida saada pyhistä kirjoista eikä kirkolliskokouksilta vaan tiedeakatemoilta ja näiden tutkimilta eksakteilta, empiirisiltä tieteiltä, joista kunnianarvoisin ja juuri ihmiskunnan vaiheita selvittävä oli historiatiede. Tätä positivismia olivat olleet tukemassa Darwin ja Freud, vaikka heidän tutkimustuloksensa eivät soveltuneetkaan siihen, mitä kirkko opetti. Albert Einsteinin luoma uusi maailmankuva, joka juuri oli vakiintumassa, oli tosin vallankumouksellinen, mutta se ei horjuttanut vaan tuki tieteen arvostusta. Kun samoihin aikoihin onnistuttiin ensimmäistä kertaa särkemään atomi, sai suhteellisuusteoria uutta luottamusta. Tärkeintä kuitenkin oli ihmisen itsensä tekojen ja kohtaloiden selvittäminen, siis historia. Tosin noihin aikoihin oli juuri ilmestynyt suomeksikin Egon Friedellin loisteliaa kulttuurihistoria, jossa hän samaistaa historian ja runouden ja kieltää historialta mahdollisuuden saavuttaa täsmällistä tietoa edes pelkistä tapahtumista, syysuhteista puhumattakaan, mutta Friedelliä ei tuolloin luettu — ja tuskin vielä nytkään — oikeiden historiankirjoittajien luokkaan kuuluvaksi.

Sitten muutaman vuoden kuluttua alkoi toinen maailmansota ja toi tullessaan historiaan jääviä tapahtumia, joissa minun ikäluokkani oppilaat joutuivat olemaan mukana, jos ei muuten niin nimettöminä rivimiehinä ja kärsijöinä. He tulivat hyviltä näköalapaikoilta näkemään joitain tapahtumia, heille jäi elävä muisto omien tekojensa ja joukkojensa tekojen vaikuttimista ja selvää tietoa siitä 'wie es eigentlich gewesen', siis historiankirjoitukselle asetetun vähimmäis- tai perusvaatimuksen täyttävää omakohtaista tietoa. Myöhemmin kuitenkin havaittiin, että joitain tapahtumia oli viety kirjoihin väärin, havaittiin ettei joistain tapahtumista ollut jäänyt mitään tietoa ja että joitain vaikuttimia ja pyrkimyksiä oli tulkittu aivan väärin. Luottamus historiankirjoituksen tarkkuuteen ja objektiivisuuteen alkoi vähitellen järkkäytyä. Nyt havaitaan, että historiankirjoitus saattaa olla jossittelun, tarkoituksenmukaisuuden, propagandan ja valtopoliittikan väline.

Historiallinen tapahtuma voi tuskin sattua suuremman julkisuuden valossa kuin presidentti Kennedyn murha. Tavaton määrä reporttereita, valokuvaajia, poliiseja ja yleisöä on paikalla ja kaikki tapahtuu heidän silmiensä edessä. Kuitenkin se seikka, kuinka kaikki todella tapahtui, on jäänyt mysteeriksi, syysuhteista puhumattakaan. Miten tällaisen ja monen muun esimerkin jälkeen voisi säilyä luottamus historian tutkimuksen mahdollisuuksiin. Miten voitaisiin kuvitella selvitetävän joku tapahtuma vuo-

sisatoja sitten, kun tämän hetken tapahtumia jää hämärään. Vaikka historioitsija itse pyrkisikin objektiiviseen totuuteen, liian monen ja liian vaikutusvaltaisen etu vaatii tai on tapahtumahetkellä vaatinut hämärtämistä, harhauttamista tai totuuden päälaelleen kääntämistä. Ja niin totuus, samoin kuin oikeuskin, on joutunut kumartamaan kaikkien aikojen reaalisinta mahtia, voimaa, jonka klassillinen yksikkö on pataljoona tai pistin.

Toisaalta, kokonaisuutena ottaen, tietomme olevaisesta ovat suunnattomasti lisääntyneet. Tunnetaan oltavan lähestymässä perimmäisiä kysymyksiä. Olemassaoloamme ja maailmankaikkeutta koskevaan kysymykseen 'miksi' ei ehkä uskota saatavan vastausta, mutta sensijaan kysymykseen 'miten'. Fysikaalinen maailmankuvamme odottaa parhaillaan yleistä kentäteoriaa, joka yhdistää suhteellisuusteorian ja kvanttiteorian, mikrokosmoksen suunnalla edetään jo atomin ytimen selvittelyssä, joskin samalla on havaittu, ettei kausaliteetti, syysuhde, päde aineen perimmäisten rakenneosien käyttäytymisessä — mullistus, joka ei vielä ole ehtinyt sanoisinko yleisfilosofian ja etiikan käyttöön, joskin vastaavanlaisia yllätyksiä näyttää käyttäytymistieteiden tutkimusaloilla. Uskontojen merkitys maailmankatsomusta luovana ja domineeraavana tekijänä on jatkuvasti vähentynyt. Oman uskontomme osalta joukko kanonisoituja kirjoituksia on havaittu epäperäisiksi ja Kuolleen meren rannalta on löytynyt ajanlaskumme alkuun liittyviä, Uutta testamenttia vanhempia ja sen kanssa osittain ristiriitaisia kirjoituksia. Ja niin kiista maailmankatsomuksesta näyttää ratkeavan aivan uudella ja yllättävällä foorumilla, jonka arkipäiväinen nimi on biologia. Näin olen päätymässä siihen, että koulumme tärkein oppiaine oli taaskin luovuttanut miehensä koulun rehtoriksi.

Charles Darwinin teorioiden nykyinen, tarkistettu muoto, uusdarwinismiksi kutsuttu, hallitsee nykyään suvereenisti sitä tutkimusala, joka selvittelee elollisen luonnon kehittymistä nykyiselleen. Teleologisuus, päämäärähakuisuus, esimerkiksi ihmisen kehittyminen johonkin tiettyyn, ammuin sitten asetettuun päämäärään sopivaksi tai kelvolliseksi, on kehityksen selityksenä hylätty. Muuttumista tai kehittymistä säätelee luonnonvalinta ja ainoa tavoite sillä on elämän säilyminen ja tämän taas turvaa mahdollisimman täydellinen mukautuminen oleviin olosuhteisiin ja niissä ehkä tapahtuviin muutoksiin. Omalla nerokkaalla tavallaan tätä päämäärää palvelee mutaatio: se kokeilee jatkuvasti uutta. Olosuhteet ratkaisevat kääntyykö lajin yleinen kehitys jonkun sattumanvaraisen mutaation edustamaan suuntaan — ja staattisissa olosuhteissa näin tapahtuu aniharvoin.

Maailmankatsomuksellisessa mielessä ratkaisevin tutkimus, ja sen mukana ennakkoluulojen välinen taistelu, tapahtuu mikrobiologian alueella. Parikymmentä vuotta sitten selvisi se, miten solut pystyvät lisääntymään, luomaan uusia kaltaisiaan soluja. Se on replikaatiota, jonka toteuttaa ja säätelee geeni ja sen rakenteelle ominainen kaksoiskierre. Tämä sisältää yksilön geneettisen koodin, sen tietokonenauhan, johon on täsmällisesti

kirjoitettu ohjeet ja määräykset, jotka ovat tarpeen jotta sanokaamme munasolusta kasvaa ihminen kaikkine elimineen, toimintoineen ja ominaisuuksineen. Tuo koodi on kirjoitettu käyttäen nukleiinihapon neljää erilaista kirjainta, DNA-molekyyliä, jotka sitten siirtävät tietonsa kahdellakymmenellä erilaisella aminohapon, PNA-molekyylin kirjoitusmerkillä laaditulle toimeenpanokäskylle. Se ohjaa ja valvoo yksilön kasvua alkusolusta lähtien, se huolehtii siitä, että kasvu ja elintoiminnat tapahtuvat täsmälleen siten, kuin tuo neljällä erilaisella merkillä aikojen alussa kirjoitettu ja myöhemmin monasti tarkistettu koodi edellyttää.

Jääkö näiden jo selvitettyjen toimintojen väliin aukko, johon Jumala mahtuisi? Onko olemassa erikoista vitalismia, ihmisen sieraimiin puhallettua elävää henkeä, joka vasta selittää elämän mysteerin, vai onko koko elämä ja sen toiminnot ja ilmenemismuodot vain fysiikkaa ja kemiaa, joka noudattaa täsmälleen samoja lakeja kuin elottoman aineen fysiikka ja kemia? Tämä kysymys on tieteessä tällä hetkellä perimmäinen kysymys. Siihen ehkä saatavan vastauksen mukana ratkeaa maailmankuvamme ja suhtautumisemme olemassaoloomme ja kaikkeen olevaiseen. Ratkaisu tapahtuu biologian alueella, joten siis rehtorimme taaskin edusti oppiaineista tärkeintä.

* *

Ehdotan hätäistä ajatuskoetta. Olettakaamme että kouluhallitus määräisi, että kukin opettaja ryhtyköön koulussaan opettamaan juuri sitä samaa, jota hän vapaa-aikoinaan itse harrastaa. Opetuksen teho luultavasti kasvaisi, ja mahdollisesti myös sen tiedollinen ja taidollinen taso, mutta lukujärjestys saisi varmaankin omituisen koostumuksen. En rohkene ryhtyä arvailemaan mitä se täällä sisältäisi, mutta olen vakuuttunut, että se eräältä osaltaan säilyisi ennallaan: rehtori Rajalin opettaisi samaa kuin nytkin opetti. Tämä vakuuttuneisuuteni perustuu yli kymmenen vuoden lähes rajanaapuruteen ja sen mahdollistamaan moninaiseen kanssakäyntiin. Ulkonaisena todistuskappaleena on hänen asiantuntemuksella ja hellyydellä hoitamansa puutarha minulle outoine lajeineen, sekä hänen kirjastonsa, jossa käsintän olevan myös muutaman ainutlaatuisen harvinaisuuden kasvi- ja eläintieteen alalta. Harrastus ja työ ovat osuneet yksiin ja tämä onnellinen sattuma — vaiko tietoisien elämänuran valinnan tulos — on koinut nimenomaan koulumme hyväksi.

Saattaa olla, että lukujärjestykseen ilmestyisi myös skruuvin peluu, opettajana Rolf Rajalin. Koska kuulun niihin ikäluokkiin, jotka olosuhteiden pakosta tulivat alan asiantuntijoiksi, voin vakuuttaa ettei ole toista peliä, joka niin monipuolisesti sallisi sattuman palvella välttämättömyyttä. Parhaan skruuvinpelaajan tapasin sitten vasta rauhan tultua, naapuristani. Hän on Rolf Rajalin. On varmaa että hänessä harvinaisen onnistuneella tavalla yhdistyvät mielikuvitus ja logiikka.

Tässä yhteydessä tulee mieleeni toinen käsitepari. Se liittyy ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja yhteiselämään. Valta ja vastuu. Valtaa yleensä halutaan ja vastuuta kartetaan. Nykyaikana, jolloin poliittisella päätöksentekotasolla tavataan sitoa yhteen ja samaan pakettiin mitä erilaisimpia, toisilleen vieraita seikkoja, esiintyy myös päinvastainen tendenssi: valta ja vastuu erotetaan toisistaan. Tämä on mieleton muutos — tai kehitys, millä sanalla kaikkea muutosta nyt tavataan kutsua. Valta ja vastuu kuuluvat samaan koriin eikä niitä voida pysyvästi erottaa toisistaan. Kysyin muutama päivä sitten pojaltani, mitä nyt kuuluu vanhemmalle lehtorille Rolf Rajalinille. Hän vastasi: Kun pojat tappelevat rivissä ja Rajalin kulkee ohi, ei hän ole huomaavinaanakaan, mutta hymyilee hiljaa itseksensä.

Myös minä hiljaa hymyilin. Kuvaus lämmitti mieltäni. Rehtori on vihdoin voinut laskea hartioiltaan taakan, vallan ja vastuun taakan, jota hän on kantanut yli kaksikymmentä vuotta. Me läsnäolijat, opettajakunta sekä oppilaiden, vanhempainneuvoston ja muotokuvatoimikunnan edustajat, pyydämme saada onnitella rehtoriamme tämän johdosta. Me kiitämme häntä siitä elämäntyöstä, jonka hän rehtorina ja lehtorina on tehnyt koulumme, hänen ja meidän yhteisen koulumme hyväksi. Tiedämme ettei vastuun taakan tilalle kasva eläkepäiville usein ominainen toimeettomuuden ja ikävystymisen taakka, sillä sen torjuu Rolf Rajalinin harrastusten pitkäjänteisyys ja intensiivisyys. Juuri niiden ansiosta hänelle on tässä viimeisimmässä jaossa tullut seitsemän grandin kortit.

Kiitollisuutemme ulkoisena ilmauksena pyydämme saada ojentaa tämän muotokuvan, joka mikrobiologian kielellä sanottuna on eräänlaisen replikaation tulos. Toinen muotokuva jää koulun haltuun ja omistukseen yhdessä Rolf Rajalinin julkisen elämäntyön kanssa.

OLAVI KESKINEN

Funktio

*Seurausta ja syytä
taululla selvitän.
Siinä on x:ää ja y:tä
— funktio — tiedäthän.*

*Kertovat silmäparit:
ajatus keskittyy.
Vältämme virheet karit,
ratkeaa x sekä y.*

*Koordinaatistoristein
taulumme kuvastaa
funktion monin pistein,
ympyrä hahmon saa.*
— —

*Funktio sinäkin lienet
sydän väsymätön.
Elämän taululle vienet
vaikean yhtälön.*

*Viisas Mestari kerran
yhtälön pelkistää
tutkien minkä verran
x:lle viimein jää.*

*Minun on vaikea olla
— usein väärin tein —
Kaamea tyhjyys — nolla —
jäätävi sydämeini,
joka on tietänyt, mutta
sykkinyt unhoittain:
Valo on rakkautta,
muu on turhuutta vain.*

AARRE SAARNIO

Oppimisen ohella

Muistelmia teinien harrastuksista

Tulin Forssan yhteislyseon opettajaksi tasan 25 vuotta sitten, ja nuori kun olin, jouduin heti tiiviisti mukaan oppilaiden harrastustoimintaan. Minut valittiin teinikunnan kuraattoriksi, ja siinä antoisassa tehtävässä toimin yhden oppilaspolven ajan. Harrastustoiminta oli kouluuntuloni aikoihin varsin vilkasta ja opettajien aktiivisen tuen ansiosta monipuolistui vielä entisestään. Paitsi teinikunnan eri kerhoja oli esim. alaluokkalaisten raittiusseuratoiminta niin mielenkiintoista, että monet lukioluokkalaisetkin olivat raittiusseuran keskustelukerhon vakituksia osallistujia.

Kaksikymmentäviisi vuotta sitten suhteellisesti suurempi osa koululaisia osallistui aktiivisesti teinikunnan toimintaan kuin nykyisin. Tämä ehkä selittyy osittain siitä, että koulu oli pienempi ja lukioon voitiin ottaa suhteellisesti vähemmän uusia oppilaita kuin lisärakennuksen valmistuttua. Teinikunnan järjestämässä tilaisuuksissa, varsinkin sellaisissa traditiionaalisissa juhlissa kuten nahkiaisissa, pikkujoulussa ja abiturienttien potkiaisissa, olivat mukana eivät vain kaikki teinit vaan myös kaikki opettajat. Ajanjakson alkupuolella elettiin vielä sodanjälkeisen pula-ajan jälkitunnelmissä ja kulinaarisille nautinnoille annettiin suurta arvoa. Pikkujoulun lähestyessä teiniluokkien puuhakkaat tytöt suorittivat luokissa voi-, sokeri- ja vehnäjäuhokeräyksen, jonka seurauksena luokkien pöydät notkuivat juhlaillana herkkujen painosta. Kullekin opettajalle esitettiin henkilökohtainen kutsu tulla tietyn luokan pöytään istumaan, mikä seikka kohotti opettajien osallistumisen lähes sataprosenttiseksi sekä hajotti kovin helposti syntyvän opettaja-oppilas -rakennelman.

Juhlien järjestäminen 50-luvulla ilman huolellisesti suunniteltua ja hyvin harjoitettua ohjelmaa olisi ollut täysin mahdotonta. Niinpä ohjelματοimikunnat joutuivat pitämään lukuisia kokouksia suunnitellessaan ohjelmaa ja jakaessaan tehtäviä. Yksityiset kyvyt kaivettiin esille ja ryhmäesityksiä harjoiteltiin suunnitelmallisesti. Tuloksena oli hauskoja iltoja, joissa vallitsi välitön tunnelma ja yleinen viihtyminen.

Penkinpainajaisien loistoa vanhassa juhlasalissa.

Omana erikoisjuhlanään on mainittava abiturienttien penkinpajaiset, jotka vielä 50-luvun alkupuolella vietettiin koulussa. Kuukausia ennen varsinaisen koulunkäyntinsä päättymistä olivat abit pitäneet kokouksiään ja työiltojaan, joiden tuloksena koulun juhlasali sai koristuksen, jonka luomisessa oli käytetty runsaasti mielikuvitusta ja paljon työtä. Jännittynyt odotus vallitsi koko koulussa, kun juhlasalin ovi avattiin aamuhartauden ajaksi ja pääsimme näkemään abien aikaansaannoksen. Opettajat oli kutsuttu penkinpajaisiltana mukaan juhliin, mutta puolen yön maissa läksimme — huomispäivän töitä syyttäen — pois ”joutuin vain nyt nukkumaan luo” -laulun saattelemina. Penkinpajaiset muodostuivat täysin ymmärrettävästi tässä muodossa oppilaille melkoiseksi rasitukseksi, joten tava luovuttiin.

Kun ajattelen kulunutta kahtakymmentäviittä vuotta, on todettava raju muutos nuorison tavassa juhlaa. Ajanjakson alkupuolella koulun järjestysääntöjä noudatettiin tunnontarkasti. Opettajat olivat juhliissa vieraita, eivät järjestyksen ylläpitäjiä. Tupakoitsijat häipyivät niin pitkälle, ettei edes haju kantautunut opettajien nenään, ja alkoholia nauttineet pidettiin nähtävästi tovereiden toimesta poissa yhteisistä tiloista. Ensimmäiset tämän tapaiset järjestyshäiriöt tulivat kuvaan mukaan vasta silloin, kun ns. kutsukonventit tulivat muotiin. Vieraalla paikkakunnalla ja vieraassa koulussa oli tietenkin helpompaa esiintyä rehvakkaana. Järjestyshäiriöt ja välittö-

Menuetti

män, kodikkaan tunnelman häviäminen juhlista aiheuttivat vähitellen sen, että juhlien valvomisesta muodostui opettajille välttämätön paha.

Henkiset kilpailut tai kulttuurikilpailut, kuten niitä myöhemmin nimettiin, olivat 50-luvulla suurta muotia. Niitä järjestettiin pienille ryhmille, laajemmille piireille ja lopuksi ne huipentuivat valtakunnallisiin kilpailuihin. Tällainen toiminta antoi kouluissakin aiheen monenlaisten kerhojen perustamiselle. Lähiseudun koulujen välisen toiminnan vakiinnuttamiseksi perustettiin vuonna 1949, siis 25 vuotta sitten, Forssan Seudun Teiniyhdistys (FSTY), jonka toimeksi tuli kaikenlaisen kilpailutoiminnan organisointi. Henkisten kilpailujen ohjelma oli niin monipuolinen, että ne oli pakko järjestää kaksipäiväisiksi, mikä antoi melkoisesti puuhaa järjestävälle teinikunnalle. Kaksi kertaa toimi Forssan yhteislyseokin isäntänä, mutta enpä muista oppilaiden enempää kuin opettajienkaan valitelleen palkattoman työn paljoutta. Niinpä esim. makuupaikkojen järjestämiseksi suurelle vierasjoukolle kierrettiin kuorma-autolla keräämässä opettajien ja oppilaiden kotona kaikki liikenevät patjat ja Finlaysonin puutarhasta tuotiin suuri röykkiö lavojen peitteeksi tarkoitettuja olkimattoja.

Oma teinikuntamme osallistui vaihtelevalla menestyksellä näihin mittelöihin. Ryhmäsityksistä eniten pisteitä keräsi teinikuoro, joka arvosteltiin parhaaksi neljänä peräkkäisenä vuonna, mutta hyviä pisteiden kerääjiä olivat myös näyttelijät ja tanhuajat. Yksityislajeissa menestyminen riippui

Urheiluseura Vesa

tietenkin sillä hetkellä koulussa olevista lahjakkuuksista, mutta selvää jaksottaisuutta on havaittavissa näilläkin aloilla. Muutamana vuonna esiintyvät taiteilijat musiikin saralta menestyivät erinomaisesti, sitten ilmestyi terväkynäisiä kirjoittajia ja 60-luvulla näyttivät mainetta kuvaamataiteiden harrastajat. Vähitellen innostus kulttuurikilpailuihin alkoi laantua ja 60-luvulle siirryttäessä ne muutettiin yksipäiväisiksi, kunnes ne vuosikymmenen puolivälissä lopetettiin kokonaan.

Kerhoja on kuluneina vuosina tietenkin ollut monenlaisia. Kun jollekin harrastukselle ilmaantui vetäjä, perustettiin kerho, ja vastaavasti johtoportaan puuttuessa kerho kuoli. Tässä esimerkkejä siitä mitä kerhoissa harrastettiin: klassinen ja jazz-musiikki, näytteleminen, tanhuaminen, vanhat ja uudet tanssit, pingis ja tennis, šakki, valokuvaus, yhteiskunta-, luonnon- ja tähtitiede, kynäily (toimittivat teinikunnan lehteä) ja väittelytaito, jota harjoiteltiin keskustelukerhon piirissä.

Vuonna 1951 perustettiin kolme yritystä, joilla on ollut tärkeä sija kouluyhteisöme elämässä. Silloin sai alkunsa koulun sisäinen vakuutusyhtiö ”Pönkä”, jonka toiminta vahinkojen korvaajana on ollut niin mutkatonta ja edullista, että se toimii vielä tälläkin hetkellä. Voittovaroilla on rahoitettu monia oppilaiden harrastustoimintaan liittyviä kohteita, joihin ei muualta rahoja liennyt. Toiseksi perustettiin yhteiskunnallinen kerho, joka aikanaan huolehti oppilaiden ammatinvalinnan ohjeuksesta. Tämä kerho lienee luettava koulun edistysellisten pyrkimysten tiliin, sillä ammatinvalinnanohjaus tuli pakolliseksi vasta vuosia myöhemmin. Kolmanneksi perustettiin luonnontieteellinen kerho, myöhemmin ”Luontoilijat”, jolla on ollut useita hyviä vetäjiä ja joka vähitellen muodostui itsenäiseksi, kaikki oppilaat käsittäväksi kerhoksi.

Vuonna 1961 teinikunta järjesti ensimmäisen kerran itsenäisyyspäivän iltana soihtukulkueen sankarihaudalle. Mukana olleet muistavat varmasti vielä hyvin ne itse tehdyt soihdut, joiden palamiskuntoon saaminen oli melkoisen työn takana. Marssin aikana sai yksi jos toinenkin soihdunkantaja käydä lainaamassa tulta naapurilta ja vaatteisiin jäi palamisjälkien muodossa ikuiset muistot ensimmäisestä soihtukulkueesta. Tästä on sittemmin muodostunut kaupungin itsenäisyyspäivän viettoon olennaisesti kuuluva ohjelmanumero ja osallistujien piirikin on laajentunut käsittämään Forssan yhteislyseon lisäksi muutakin nuorisoa.

Neljännesvuosisata on koulun elämässä pitkä ajanjakso, ja oppilaiden harrastustoimintaa ajatellen siihen mahtuu monipuolisia ja vilkkaita toiminnan aikoja sekä laimeampia suvantokausia. Sydäimestään soisi, että tulevaisuudessa opittaisiin jälleen järjestämään sellaisia kodikkaan iloisia juhlia, joita me mukana olleet saamme muistella todellisina ilonpilkahduksina koulutaipaleella.

MARGARETA HANNULA

Koulumme urheiluseuran Vesan perustaminen ajoittuu jo aivan vuosisadan alkuun. Seuralla on ollut toimihenkilöinä oppilaista valittu puheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja sekä kuraattorina joku liikunnanopettajista. Seuran jäseninä ovat olleet kaikki koulun oppilaat, joilta ei ole peritty mitään varsinaista jäsenmaksua. Rahavaransa seura on saanut teinikunnalta, perinteellisen opettajat ja oppilaat-pesäpallo-ottelun pääsymaksutuloista ja osin vakuutusyhtiö ”Pönkältä”. Rahapula on aiheuttanut, ettei aina ole voitu osallistua kaikkiin kilpailuihin. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan Vesan toimintaa parin viime vuosikymmenen taipaleelta pyrkien tallentamaan eri lajien nimimiehiä ja -naisia ja heidän saavutuksiaan.

1950-luvun yleisurheilijoista mainittakoon Kalle Hossi ja Kauko Lehtilä, joista edellinen voitti Suomen oppikoulujen urheiluliiton (SOU:n) mestaruuden pituushypyssä ja jälkimmäinen kiekonheitossa v. 1952. Hossi oli myös hyvä pikajuoksija ja Lehtilältä lensi kuulakin pitkälle. Hieman myöhemmin pitkänhuiskea Martti Viitala alkoi korkeudessa lähestyä kunnioitettavaa 190 cm:n rajaa. Myöhemmin hän koulusta päästyään ylitti kaksi metriä. Hyviä korkeushyppääjiä olivat myös Kalervo Tenhami (v. 1962 187 cm) ja Tapani Norbäck (v. 1967 185 cm). Pituushypyssä on mainittava Heimo Paukku 657, Risto Peuhkuri 647 ja Heikki Suvanto, joka oli myös satasella 11,3:n mies saaden kuitenkin tunnustaa V:n luokan Markku Perttulan (myöhemmin maaottelumies) paremmakseen sekunnin kymmenyksellä. Juoksijoista on syytä mainita monikertainen maaottelumies Matti Tuura, joka kouluaikaanaan v. 1964 sai SOU:n kilpailuissa 1500 m:n hopeaa. Harri Merta oli SOU:n 3000 m:llä kuudes ja Risto Karvonen oli B-poikien Suomen mestari parhaina matkoinaan 300—800 m. Harri Huh-tala heitti moukarissa A-poikien mestariksi ja Pekka Friberg on seurannut esimerkkiä.

Tytöistä on Mervi Suvanto SOU:n sadalla metrillä yltänyt hopealle juosten v. 1964 ajan 12,7 ja Pirjo Kymäläinen oli v. 1966 SOU:n pituudessa toinen (531) ja 80 m:n aidoissa kolmas (12,5). Lisäksi mainittakoon Ritva Ceder, Ulla Kotilainen, Maarit Leinonen ja Elisa Leppäkoski yleisurheilijoina.

Palloilulajeista suosituin on ollut koripallo, jossa koulun joukkue on aina yltänyt mittaviin saavutuksiin. 1950-luvun nimiä ovat Pentti Toivonen, Raimo Syrjänen, Jorma Harjunen, Kari Aro, Asko Rantanen ja Martti Viitala sekä 1960-luvulta ennenkaikkea Katajan veljessarja Jussi, Pentti, Hannu ja Jaakko, joka on pelannut nuorten maajoukkueessa. Tämän hetken miehiä ovat Jorma Koskinen ja Pasi Rakkolainen.

Jalkapallossa ei tasollisesti ole päästy samaan kuin koripallossa. Kui-

Naisvoimistelua parhaimmillaan.

tenkin on aihetta mainita sellaiset pallotaiturit kuin Kari Aro, Lasse Rämö, Jan Davidsson ja Seppo Rosenberg.

Juuri 1950-luvun alussa syrjäytti jääkiekko jääpallon Forssassa. Monipuolisuusmies Kari Aro löysi siitä parhaan lajinsa ja kehittyi maaottelupe-laajaksi. Kovia kiekkomiehiä olivat myös Seppo Aaltonen, Simo Ekholm, Janne Koskinen (maalivahti), Kari Lehtinen, Seppo Maarvala, Pentti Nurminen, Ari Orelma, Peter Pippingsköld ja Esa ja Ari Simola.

Hiihtoharrastus on valitettavasti vuosi vuodelta vähentynyt. Sakari Karppi oli hiihto- ja mäkimies. Myöhemmiltä ajoilta ovat sitten nimet Tuomas Kopra ja Asko Lahnalampi sekä tytöistä Elisa Leppäkoski ja Tuija Kuusniemi.

Pesäpallossa on poikien joukkue keskikoulusarjassa voittanut kolmasti Hämeen piirin mestaruuden ja tytöt ovat osallistuneet cup-kilpaan. Lentopalloharrastus on jatkuvasti kasvamassa ja FOU:n sarjoihin on osallistuttu sekä tyttö- että poikajoukkuein. Pojat ovat olleet mukana myös puulaa-kisarjassa. Suunnistuksen teoriaa on opiskeltu luokassa, vaikka käytännön harjoituksiin ei ole ollut mahdollisuuksia. Suunnistajista on mainittava Salme, Aimo ja Tauno Vähä-Pietilä sekä Juhani Virtanen.

Koulumme tyttöjen voimistelutaso on jatkuvasti kohentunut huipen-tuen tänä keväänä siihen, että entiset oppilaat Kaija Pohjola, Reija Kesseli, Tarja Miikkulainen, Riitta Saastamoinen sekä silloiset abiturientit Pirjo

Rontu ja Pirkko Viitala voittivat Leena Virran johdolla SNLL:n joukkue-voimistelumestaruuden.

Kouluseuran tarve ja tehtävät eivät ole enää samat kuin Vesaa perustettaessa v. 1903. Harrastus- ja kilpailutoiminnan organisoijana sillä on vielä nytkin oma tärkeä tehtävänsä. Vaikka edellä onkin käsitelty yksinomaan kilpailutoimintaa, todettakoon, että Vesa on järjestänyt myös koko koulun liikuntatempauksia. Kansanhihdoilla ja Paavon poluilla on kohennettu jokaisen oppilaan fyysistä kuntoa ja mielenvireyttä sekä pyritty herättämään pysyvä harrastus kuntoliikuntaan oppilaan jättäessä koulun ja siirtyessä omaan tehtäväänsä yhteiskunnassa.

YRJÖ MAARVALA

Koulumme oppilasruokalan toimintaa

FYL:n oppilasruokala on toiminut vasta noin 20 vuotta, siis varsin lyhyen ajan verrattuna koko koulun ikään.

Vasta syksystä 1954 alkaen, ja silloinkin vain pitkämatkalaisille, oli järjestetty lämmin ateria. Aleksanterin koulussa, joka siihen aikaan toimi eräänä yhteislyseon opetustilana, keitettiin alkeellisessa muuripadassa yksinkertaisia keittoruokia. Keittäjänä ja koko ruokalan hoitajana toimi rouva Aino Vänniö yksinään. Ruokailijoita oli noin 150. Muutamille varattomille oppilaille kustansivat Punaisen Ristin ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikalliset osastot vapaan ruokailun. Syksyllä v. 1956 tulivat tähän toimintaan mukaan myös Lions-klubi, Rotaryklubi sekä rouva Helga Lehtinen. Myöhemminä vuosina ovat myös ympäristökuntien Lions-klubit, Sotainvalidien Forssan naisosasto sekä Forssan Reservin Upseerien Naiset kustantaneet oppilaiden ruokailumaksuja. Eri järjestöjen maksamia oppilaille ilmaisia ruokalapaikkoja on ollut vuosittain 15—18.

Vuonna 1958 saatiin aikaan huomattava parannus, kun kaikki halukkaat pystyttiin muonittamaan uuden koulurakennuksen oppilasruokalati-loissa. Henkilökuntaa jouduttiin lisäämään kahdella. Emäntänä on koko ajan vuodesta 1958 uskollisesti toiminut rouva Leila Sipilä, keittiöapulaisina Sylvi Sulonen ja Tellervo Hilippälä sekä sittemmin Kaino Huusela ja Leila Vastamäki. Ruokalan valvojina ovat toimineet rouva Anna-Liisa Korsi ja myöhemmin vuodesta 1970 tal. opettaja Anneli Salomaa.

Syksystä 1970 siirryttiin pakaste- ja einersuokien käyttöön. Uuden järjestelmän ansiosta aterioihin saatiin vaihtelua ja ne pyrkivät nyt vastaamaan terveellisen ravinnon vaatimuksia. Pitäisihän kouluaterian sisältää huomattava osa päivän kaloritarpeesta. Ruokailuvahvuuksien vaihdeltua eri vuosina ovat ne nykyään pysyneet n. kuudensadan paikkeilla.

Koulumme ahkerat emännät. Oikealla rouva Leila Sipilä.

Ruonan hinta on ruokalan toiminta-aikana noussut alkuperäisestä 30 pennistä nykyiseen 2 markkaan. Pakaste- ja einesruokien valmistamisesta on vastannut Huhtamäki-yhtymä. Kaksi 600 litran pakastearkkua täydenetään kerran viikossa.

Vanhempainneuvoston ja kouluneuvoston yhteiskokouksessa 28. 9. 1973 hyväksyttiin kouluruokalan uusi ohjesääntö. Kouluruokalan toimintaa varten on kouluruokailutoimikunta, jonka muodostavat vanhempainneuvoston ja kouluneuvoston kummankin keskuudestaan nimeämä edustaja sekä koulun rehtori. Kouluruokailutoimikunta valitsee ruokalan valvojan, taloudenhoitajan, emännän ja muun henkilökunnan sekä päättää heidän palkkioistaan. Ohjesäännön mukaan tarjottavan aterian hinta on määrättävä sellaiseksi, että ruokala pystyy itsenäisesti vastaamaan kuluistaan, mutta että ylijäämää ei pääse syntymään. Mikäli kuitenkin poikkeuksellisesti jää ylijäämää, se on käytettävä kouluaterian monipuolistamiseen. Kouluruokailutoimikunta päättää myös aterian hinnasta.

Ruokalan yhteydessä on muutamana viime vuotena toiminut myös teinikahvila, joka on ollut varsinkin talvikuukausina suosiossa.

Huolimatta ruokalan keittiön nykyään jo hieman vanhanaikaisesta välineistöstä on tällä menetelmällä pystytty täyttämään ne vaatimukset, jotka ruokalan toiminnalle on asetettu.

ANNELI SALOMAA

Tässä tuomarit totiset...

Opettajisto vuonna 1951

Opettajisto vuonna 1959

Opettajisto vuonna 1974

Vapaus ja vastuu nuoren ihmisen elämässä

Pekka Loikkasen († 10. 8. 1971) ylioppilasaine keväällä 1969

Viimeistään 15 vuoden kuluttua ensimmäisen lapsen syntymästä joutuvat kaikki isät ja äidit vaikean, pitkällisen ja alati mutkistuvan ongelman eteen. Viimeistään silloin isä löytää poikansa takin taskusta vaillinaisen savukerasian ja äiti huomaa, että tyttären huulien puna ei olekaan syntymälahja, vaan ”make up in Paris fashion”. He kauhistuvat, kavahtavat ja vai-puvat vakaviin mietteisiin: ”Pitäisikö Pekalle ja Liisalle antaa vapaus päät-tää omista edesottamuksistaan? Entä ovatko he kyllin kypsiä vapauteen? Pystyvätkö he kantamaan vastuun teoistaan?” Heidän on pakko oivaltaa, että heidän pienokaisensa, jotka vielä hetki sitten pajasivat nukkejaan leik-kikehävankilan kaltereitten turvallisemmalla puolella tai haaveilivat vetu-rinkuljettajan ammatista, ovat alkaneet saada naisellista varmuutta käytök-seensä tai vaihtoehtoisesti miehistä römyyttä ääneensä. Tästä isän ja äidin oivalluksesta alkaa nuoren ihmisen vapaus ja vastuu.

Vanhempien ensimmäinen reaktio on: ”Tuossa iässä me olimme sel-laisia ja sellaisia ja teimme sitä ja sitä emmekä koskaan asettuneet vastusta-maan äitikultaa tai herra isää. Tuskin sinuttelimme heitä!” Sitten he muis-tavat nurkassa nököttävän valtiollisen television valistushengessä laaditut raportit nuorisosta, joka kypsyy aikaisemmin kuin vanhempansa ai-koinaan. Seuraavaksi he sitten omaksuvatkin alitajuisen näennäisliberalis-tisen tai puolikonservatiivisen suhtautumismekanismin eivätkä sen jälkeen enää itsekään tiedä miten ajattelevat ja mitä tekevät. Pääasia kuitenkin on, että vastaan pannaan, tapahtui mitä tapahtui.

Ensin nuorisoo omaksuu eräitä ulkonaisen vapauden merkkejä. Se alkaa pukeutua kuten Mick Jagger, Twiggy ja muut ”Suosikin”, ”Intron” ja ”Stumpin” palstoilla esiintyvät merkkihenkilöt, joille on luonteenomaista, että he ovat joko pop, vip tai top. ”Singlet” ja LP-levyt pyörähtävät soi-maan, ja ovikelloa kiusaa yhtenä joku teini-ikäinen toveri, joka pyytää Pekkaa ja Liisaa ulos kanssaan. Jo nyt päädytään vastuun ongelmaan. The-mistokles ja Paavali Juusten eivät lainkaan kykene kilpailemaan ”Beatle” John Lennonin ja Julie Christien kanssa, jos arvosteluperusteeksi asetetaan kiinnostavuus. Muutkin läksyt kuin historia jäävät lukematta, sekä opettaja

että kotiauktoriteetit vihoittuvat ja nuori ihminen tuntee omantunnon-
kia laiminlyötyjen velvollisuuksien ja huonojen numeroiden vuoksi. Täl-
laiseen kasvuikäisen vastuuttomaan vapauteen voidaan suhtautua näen-
näisliberalistista ”kyllä-sinä--vielä--järkiinnyt”-kaavaa käyttäen.

Vaaralliseksi tilanne muodostuu vasta sitten, kun postiluukusta työntyy
— Teinilehti. Tästä pilallemurtuneesta lehdestä, jota toimittaa joku
anarkistinen teiniagitaattori — ilmeisesti marxilaisuuteen taipuva narko-
maani —, nuori ”spes patriae” ammentaa sisuksiinsa maailmankatsomuk-
sellista kuonaa ja marxilaisen dialektiikan rivouksia. Isänmaa, koti ja us-
konto vaihdetaan UNESCO: on, kehitysapuun ja rakkauden kukkaisfiloso-
fiaan. Vanha monesti koettu ja pettämättömäksi havaittu prinssiippi ”joka
vitsaa säästää, se lastaan vihaa” syrjäytetään karkeasti, ja esikuvaksi otetaan
russellilais-neilliläinen katupoikamoraali, ns. vapaus. Eivätkö teinidema-
gogit tunne sanaa vastuu? Se lienee kotiutunut suomen kieleen jo melko
varhain, ja Nykysuomen sanakirjassa siitä on tarkat määritelmat. Heillä on
palstantäydet tilaa levittää henkisiä myrkköhöyryjään kypsymättömän kou-
lunuorison kypsymättömiin mieliin. Eikä siinä kaikki, että painovapausla-
kia käytetään sumeilematta hyväksi. Myös vuoden 1926 uskonvapauslaki
on vesitetty ja jalkoihin tallattu. Vanha juutalainen Jahve oli toki parempi
kuin pussillinen näitä uuden etiikan läpimädättämiä personifikaatioita.
Vapaus on — mutta missä on vastuu! Rappautuminen alkoi jo Rousseau-
n ”Emilestä” ja Voltairin kynisestä deismistä. Sitten se jatkui Marxin ja En-
gelin ”Kommunistisessa manifestissa” ja huipentui vihdoin Ylioppilasleh-
den päätoimittajassa. Eikö tosiaankaan riitä se, että lapset opetettiin tupa-
koimaan? Täytyykö viina ja ehkäisyvälineetkin sisällyttää vapauden käsit-
teeseen. Ideologiseenkin vapauteen voidaan suhtautua käyttäen hyväksi
kaavaa ”kyllä sinä vielä järkiinnyt, jahka saat hyvän viran, auton, kesämö-
kin ja akateemisesti koulitun aviopuolison”. Mutta eivätkö nuo onnetto-
mat järkiintyneä, ennenkuin erehdyksessä tekevät vallankumouksen.

Sitten eräänä päivänä tuo nurkassa nököttävä valtion aparaatti heittää
pommin keskelle olohuonetta. Täytyy kylläkin myöntää, että konservatiiv-
isesti liberaali äiti oli jo aikaisemminkin mutissut jotakin mehiläisten ja
kukkien yhteistyöstä, samalla kuin liberaalisti konservatiivinen isä ryki
punastellen taustalla ja mittaili hajamielisesti astellen lattian pituutta.
Mutta sitten eräänä päivänä televisio alkoi syyttää taukoamatonta propa-
gandavirtaa. Siellä esiteltiin sukupuolielimet ja sikiön kehitys, siellä joku
pop-pappi kumosi neitseellisen synnytyksen ihmeen ja joku julkisuudenki-
peä ylilääkäri esitteli ehkäisymenetelmät. Siis kaikki ”pakolliset kuvat” ja
puberteetti-ian kauhut yhden puolituntisen aikana. Eikö ole turhaa puhua
tämän jälkeen nuorison vastuusta. Jos kerran papit edellä, niin miksei
nuoriso perässä. Vastuu kuuluu noille kuvaruutua täyttävälle ekshibitio-
nisti-törkimyksille, jotka myrkyttävät lapsenmielisten lapsenmielen.

Ja seuraukset kyllä näkyvät. Siitä on esimerkkejä kosolti. Ovikellonsoit-

tajina eivät enää esiinny samaa sukupuolta olevat pikkuteinit, vaan porstu-
antäysi Liisan pitkäkarvaisia sulhasia, kun taas Pekka häviää jo hyvissä
ajoin ennen kahdeksaatoista, aistikkaasti pukeutuneena ja hyvin parfymoi-
tuna, ulos pikkukaupungin sumuun uhkuen seksuaalista viettipitoista va-
pautta, kuten valtioneuvostossa on opetettu. Vapaus ja vastuu! Kotiin tul-
lan kahdentoista jälkeen sikahumalassa eikä neitsyydestä tai poikuudesta
taideta sanan sanaa lausua. Tämä on siis vapautta ja vastuuta. Aina se on
päättynyt samalla tavalla, sillä synnin palkka on kuolema. Tässä tapauk-
sessa kuolema pitää käsittää vertauskuvallisesti: merkityksessä häpeä, ero
työpaikasta tai koulusta ja lapsi. Lisäksi kaikki tämä ryönä on lakisää-
teisesti tungettu koulujenkin opetusohjelmaan muiden kansalaistaitojen
mukaan. Ne opettajat, jotka vielä yrittävät pönkittää Platonin, Hegelin,
Snellmanin ja Nikolai I:n tervettä yhteiskuntajärjestelmää, pannaan nyt
”mittailemaan luokan lattiaa”. Yhdeksän metriä pituussuunnassa ja kaksi
metriä kateederin kummallakin puolen. Parasta olisi kuitenkin harhauttaa
katsetta kengänkärjissä tai lukea valmiita mielipiteitä ”Valituista Paloista”.
Se auttaa noloudentunteeseen paljon paremmin kuin edestakaisinkävely.

Nuoren ihmisen vapauden ja vastuun ongelma käsittää koko nuorison:
koululaiset, opiskelijat, työssäkäyvät. Ongelma on myös kansainvälinen.
Sartre on eksistentiaalisti, Mabaux nihilisti. ”Jumalaa ei ole ja Elämä on va-
linnan vapautta”. Jos tällaisten henkilöiden mielipiteet juurtuvat Ranskan
yliopistoihin ja jopa katukahviloihin, niin eikö se jo enteile uutta vallanku-
mousta. Sehän nähtiin ylioppilasmellakoissa Ranskasta Japaniin. Vive la li-
berte! Entä Englanti? Brittiläinen nuoriso vaatii: Down with the Establish-
ment. Opiskelemalla ja työtä tekemällä sen olisi saatettava voimaan peri-
aate ”Up with the Establishment”. Ja Saksassa jo Nietzsche julisti: Umwer-
tung aller Werte. Kaikkein pisimmällä ovat pohjoismaat. Johtopäätökset
voidaan tehdä hetkeäkään empimättä: Konservatismi ja taantumus, joista
psykologia käyttää nimeä defenssimekanismi, on saatettava voimaan aino-
ana oikeana vaihtoehtona, sitähän jo vaatii itsesäilytysvietti: Vapaus pois ja
vapauden mukana katoaa vastuu. Näin on ongelma ratkaistu.

Isänmaallisena osallistuvana kansalaisena minua huolestuttaa eri-
tyisesti tämä Suomen nuoriso. Toista se oli minun nuoruudessani. Nyt voi
nähdä kadulla raahautumassa eteenpäin nuoria sukupuolisesti puolipa-
laneita yksilöitä, joiden keuhkot ovat kauttaaltaan tupakalla tervatut. Hil-
littömän makeistensyönin murentamien hampaanjätteiden lomasta ka-
jahtaa julki Mao Tsetungin pienen punaisen kirjan pieniä punaisia isku-
lauseita. Voi, tätä pohjolan nuorta keskioitukansaa, joka vastuuttomalla
vapaudellaan on pilannut sielunsa puhtauden ja ruumiinsa terveyden!
Mutta yksi seikka minua lohduttaa: ruotsalaiset ovat vielä pahempia.

Paraabeli

Huomaa — pieni teiniveli —
Piirtämäsi paraabeli
rajoitu ei taulun alaan,
tähän pieneen tason palaan,
vaan se kulkee läpi pilven,
puhkaiseepi taivaan kilven,
ilmakehän.

Sehän
kiittää planeettojen ohi.
Tämä älyn kirkas lohi
uipi läpi linnunradan
monen sadan — —

Tultiin käsitteeseen uuteen:
jatkuvuuteen.
Siinä hienous ja järki.
Paina päähäs — pikku särki!

Vanha äänilevy

Levy kiertää laatikossa,
jossa
neula hyppää uraan samaan,
uraan samaan-samaan-samaan...
Riennän vikaa parantamaan.
Suotta. Toistuu sama soppa
sama soppa-soppa-soppa-sopp:...
— —

Kohtaloni tunnen toki.
Koen minkä levy koki:
romukoppa-koppa-kopp.

AARRE SAARNIO

Koulumme ystävä

Forssan yhteislyseo, alkuaan Forssan yhteiskoulu, on tullut kunnioitettavaan 75 vuoden ikään. Sen varhaisvaiheista kertoo kaksi teosta. Vuonna 1924 ilmestyi 25-vuotisjuhlajulkaisu, jonka päätoimittaja oli johtaja Jaakko Hyötyniemi. Koulun 50-vuotisen taipaleen kunniaksi ilmestyi toinen julkaisu ensisijaisesti professori Esko Aaltosen toimesta. Molemmat sisälsivät myös oppilasmatrikkelin. Tämän vihkosen tarkoituksena on esitellä uuden koulumme viimeisimpiä vaiheita. Kuitenkin on katsottu aiheelliseksi palauttaa mieleen jotakin myös eritoten koulumme syntyvaiheista. Lehti-ilmoitusten välityksellä käännyttiin myös entisten oppilaiden puoleen koulumuistojen keräämiseksi, mutta tulos jäi varsin niukaksi.

Parhaat kiitoksemme kaikille niille, jotka kirjoituksin ovat mahdollistaneet tämän julkaisun ilmestymisen. Kiitämme myös kaikkia niitä, jotka ovat antaneet taloudellista tukea kaiken juhliimme liittyvän järjestämiseksi. Toivomme, että tämä vihkonen täyttää teitävänsä tallentamalla edes eräitä piirteitä Forssan yhteislyseon 75-vuotistaipaleelta ja — ehkä — tuomalla joidenkin mieleen lämpimän ailahtuksen koulumuistojen parissa.

Julkaisutoimikunta